

УДК 006.052/058:656.2

А.О. Сулим, К.Ю. Холод, О.О. Федорак, Т.А. Бреславець

ГАРМОНІЗАЦІЯ СТАНДАРТІВ У СФЕРІ ВАГОНОБУДУВАННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

У статті наведено існуючі проблеми у сфері вагонобудування, що пов'язані з гармонізацією стандартів у рамках євроінтеграції.

Постановка проблеми.

Україна з набуттям членства в Світовій організації торгівлі (СОТ) та підписанням Угоди про асоціацію між Україною та Європейським союзом (ЄС) [1] визначила пріоритетним напрямком України прийняття міжнародних та європейських стандартів як національних з одночасним скасуванням майже 13000 ГОСТ у різних сферах промисловості, розроблених до 1992 року [2]. Угодою [1] передбачена поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі між Україною та ЄС, а саме поступове входження економіки України до європейського ринку. Проблема щодо постачання української продукції на європейський ринок полягає здебільшого у невідповідності міжнародним стандартам, розроблення власних національних – не передбачено, адже вони навпаки можуть створювати зайві технічні бар'єри у торгівлі з Європою. Перш за все, дії мають бути направлені на створення єдиної нормативної бази, тобто приведення змісту документів у відповідність міжнародному для забезпечення взаємозаміни продукції (послуг), взаємного розуміння результатів проведених робіт та інформації, що в них наведена.

Погодження українських національних стандартів з європейськими особливо важливе в процесі євроінтеграції України. ЄС виділив значні кошти на необхідні зміни в сфері стандартизації, програмою передбачені роботи на десять років. Технічним регулятором в Україні, що є відповідальним за координацію цих робіт визначено Національний орган зі стандартизації (НОС), яким є Державне підприємство «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» (ДП «УкрНДНЦ»), підпорядковане Міністерству економічного розвитку та торгівлі України (Мінекономрозвитку). Але на теперішній час рівень гармонізації національних стандартів досить низький. У нашій державі діє недосконала правова база, один закон суперечить іншому, що ускладнює скоординованість дій. У той же час обсяг нормативних документів, що підлягають перегляду та введенню в дію, досить значний і проблема залишається відкритою.

На сьогоднішній день ДП «УкрНДНЦ» заключає відповідні договори на проведення робіт з перекладу європейських стандартів з технічними комітетами України через систему Прозорро. Обсяг документів, що підлягають впровадженню, для кожної галузі промисловості різний.

© Сулим А.О., Холод К.Ю., Федорак О.О., Бреславець Т.А., 2019

Маємо наступне, що стандартів сфери вагонобудування переглядається багато, у тендерах не завжди беруть участь компетентні технічні комітети. Основним критерієм технічного регулятора нашої держави є цінова політика, а не значна практика та науковий стаж певного напрямку.

Крім того, у гармонізованих ДСТУ, що забезпечують функціонування залізничного транспорту, вимоги значно різняться з вітчизняними ГОСТ. Як наслідок, швидке та глобальне переоснащення ліній виробництва, незапланована закупівля нового та дорогого обладнання, екстрений пошук компетентного персоналу або перекваліфікація існуючого тощо.

На деякі виробниці вагонобудування та ливарного виробництва в Україні взагалі не діють технічні умови – вітчизняний документ відмінений, а новий ще не введений в дію. У цій ситуації виробники не розуміють, якими умовами керуватись при виготовленні продукції, а органи з оцінки відповідності – на відповідність чому перевіряти її якість та давати висновки щодо придатності. Отже, маємо, що потужні промислові підприємства не мають можливості виробляти та зупиняються, або за власні кошти розробляють національні стандарти.

У той же час органи з сертифікації, органи з інспектування, випробувальні лабораторії протягом непередбаченого часу позбавлені права виконання робіт, на які акредитовані Національним агентством з акредитації України (НААУ), та можуть втратити акредитацію, якщо не будуть брати участь у перевітках з кваліфікації та підтверджувати сталий досвід роботи.

Аналіз досліджень і публікацій. Досить багато уваги приділено євроінтеграції України у регламентах ЄС. Основні підходи здійснення зовнішньоекономічної діяльності викладені у Угоді [1], регламентах 765 [3], 768 [4], технічних регламентах на продукцію. Документи, що встановлюють вимоги до створення єдиної вільної торгівлі є, але вони між собою не узгоджені, кожен з них діє незалежно один від одного, немає послідовного плану дій.

Мета статті – дослідження ситуації, що склалася, та розробка шляхів для вирішення питань гармонізації національних стандартів з метою можливості створення комерційного простору з ЄС.

Викладення основного дослідження.

Залізничний транспорт є суспільним видом транспорту, забезпечує виробничі і невиробничі потреби матеріального виробництва, невиробничої сфери, а також населення в усіх видах перевезень. Належна якість та безпечність перевезень є непорушними критеріями оцінки будь-якого об'єкту вагонобудування.

В Україні небагато підприємств залізничної галузі, які мають висококваліфікований технічний та науковий персонал. Одним із таких є ДП «УкрНДІВ», який прагне надавати якісні послуги, задовольняти в повному обсязі потреби замовників та бути конкурентноздатним. Протягом багатьох років на базі підприємства функціонують такі органи з оцінки відповідності як орган з сертифікації продукції та випробувальний центр, а також технічний комітет «Вагони» (ТК 83), які мають сталий досвід роботи в сфері вагонобудування та ливарного виробництва.

Органи з оцінки відповідності підтверджують свою компетентність шляхом періодичного моніторингу діяльності зі сторони Національного агентства з акредитації України (НААУ). Протягом останніх років ТК 83 бере активну участь у перекладі європейських стандартів, що стосуються рухомого складу в цілому та його складових частин. До його складу входять провідні спеціалісти із різних галузей залізничного транспорту, на яких покладені обов'язки щодо розробки міждержавних та національних стандартів, а саме 28 кваліфікованих членів, 10 підкомітетів.

РЕЙКОВИЙ РУХОМИЙ СКЛАД

Підприємство забезпечене кваліфікованим персоналом, необхідними нормативними документами та випробувальним устаткуванням, надає науково-технічні послуги, послуги з випробувань та сертифікації продукції не тільки українським підприємствам, а й зарубіжним, серед яких SKF Industrie S. p. a, HUTA BANKOWA Sp.z o.o., Bresco Incorporated Amsted Rail Company, Inc, ČKD Kutna Hora, a.s. та інші.

З метою задоволення вимог замовника та євроінтеграції співробітники ДП «УкрНДІВ» постійно беруть участь у роботах з гармонізації стандартів, а саме розробляють національні нормативні документи на базі європейських відповідно до договорів з ДП «УкрНДНЦ», адже більшість з них не введена в Україні. Значній їх частині надано чинності «методом обкладинки», тобто титульний лист українською мовою, основний текст викладений англійською. Такий підхід хоч і прискорює роботи на державному рівні, але створює певні проблеми для користувачів - від додаткового часу до витрат.

Персонал інституту перекладає зміст кожного нормативного документу, аналізує його та подає його технічною мовою. Після проведення робіт виявляється, що деякі з них взагалі мають нові вимоги до виробництва продукції та контролю її якості. Тому керівництвом ДП «УкрНДІВ» постійно забезпечуються необхідні заходи з впровадження гармонізованих стандартів на підприємстві, а саме проводиться підвищення кваліфікації персоналу, придбання нового випробувального устаткування чи заміна існуючого.

Протягом останніх років значну увагу приділено оновленню експериментальної бази. З метою підвищення якості робіт та забезпечення виконання вимог нових нормативних документів за узгодженням з Мінекономрозвитку було придбано:

- ✓ для досконалого контролю стану підкранових колій та запобігання утворенню аварійних ситуацій – нівелір лазерний GRL 500 HV PROF, рейку нівелірну, віддалемір лазерний MS-80a;
- ✓ для вимірювання крутного моменту затяжки від 294 до 490 Н·м гайок триангеля ключ моментний TER602FUA;
- ✓ для проведення діагностування пасажирських вагонів, що виступили призначений термін, з метою його продовження – товщиноміри ультразвукові ТУЗ-5;
- ✓ для вимірювання кутових і лінійних швидкостей – тахометр SKF TKRT 10;
- ✓ для отримання термічних, візуальних MSX-зображень – тепловізор FLIR E8 Wi-Fi;
- ✓ для вимірювання навантажень – датчик силовимірювальний RTNC3/100t;
- ✓ для вимірювання деформації елементів несучих конструкцій, у відповідності до зміни електричного опору тензорезистора – вимірювальну систему підсилювачів PMX;
- ✓ для контролю якості металевих виробів і зварних з'єднань, виявлення внутрішніх дефектів у виробах і конструкціях – дефектоскоп ультразвуковий УДЗ701;
- ✓ для вимірювання часу та частоти – секундомір електронний з таймерним виходом СТЦ-2М;
- ✓ для вимірювання твердості металів та сплавів за Віккерсом – прилад універсальний для вимірювання твердості металів та сплавів ИТ 5010;
- ✓ для вимірювання твердості металів за методом Брінеля – прилад для вимірювання твердості металів 2109 ТБ;
- ✓ для випробування на ударний вигин, визначення характеристик механічних властивостей сталі – копер маятниковий 2010 КМ-30;
- ✓ для контролю корпусу автозчепу – шаблони.

З вищевикладеного бачимо, що гармонізація національних стандартів з європейськими є одним з основних механізмів підвищення конкурентоспроможності україн-

РЕЙКОВИЙ РУХОМИЙ СКЛАД

ської продукції вагобудування та ливарного виробництва та виходу на європейський ринок. На наш погляд, для спрощення впровадження нових вимог, уникнення багатьох непорозумінь та координації робіт між виробниками продукції та технічним регулятором доцільно:

I Подовжити термін чинності ГОСТ до 1992 року, якщо новий не прийнятий.

Це необхідно для того, щоб зацікавлені сторони, такі як виробники та постачальники продукції, органи з оцінки відповідності, мали можливість надати пропозиції щодо остаточного терміну скасування ГОСТ або перенесення цього терміну. Вважаємо, що доцільне робити відповідними звернення до Мінекономрозвитку та ДП «УкрНДНЦ».

У свою чергу, ДП «УкрНДНЦ» разом з Мінекономрозвитку повинні враховувати та аналізувати ситуацію, що склалася, та сприяти розвитку економіки і першочергово усувати внутрішні бар'єри у торгівлі.

II Встановлення перехідного періоду для гармонізованого національного стандарту.

Вимоги нових ДСТУ суттєво відрізняються від діючих ГОСТ, з відміною яких виробники продукції не здатні швидко забезпечити виконання впроваджених стандартів, оскільки є потреба в додаткових капіталовкладеннях, а органи з оцінки відповідності не можуть провести належний контроль якості продукції. Як наслідок, повинен бути встановлений перехідний період на введення нових вимог.

III Спростити взаємодію між ДП «УкрНДНЦ» та технічними комітетами.

Як відомо, ДП «УкрНДНЦ» проводить роботи з гармонізації національних стандартів відповідно до «Програми робіт з національної стандартизації», яка складається щорічно. Усі роботи проводяться через систему Прозорро. Як бачимо, діяльність є плановою. Тому на етапі підготовки логічно надати її на погодження в технічні комітети.

IV Впровадити єдину загальнодоступну електронну програму гармонізації національних стандартів, що дозволить переглядати проекти документів, відстежувати стадії їх розгляду та надання чинності.

Дуже зручно, якщо електронна програма була б розроблена та доступна всім користувачам. Її розміщення логічне та доцільне на сайті ДП «УкрНДНЦ», який є технічним регулятором в Україні в рамках євроінтеграції. Вона повинна мати, як мінімум, повний перелік європейських нормативних документів, що підлягають націоналізації, з доступністю його тексту на мові оригіналу, відображенням стадії впровадження на конкретну дату, орієнтовного терміну надання чинності, контактні дані про технічний комітет, який буде займатися перекладом.

Це програмне забезпечення дозволило б зацікавленим сторонам раціонально планувати свою діяльність та передбачати подальші дії, а не приймати рішення на швидкоруч та зазнавати додаткових витрат.

V Розширення тендерних вимог гармонізації стандартів, мінімізувати акцент на цінову політику.

Відповідно до статті 22 ЗУ «Про публічні закупівлі» [5] встановлений перелік обов'язкових документів, що подаються в якості тендерної документації та оприлюднюються. Серед цих документів немає жодного, який би підтверджував компетентність підприємства, що бере участь у тендері. Тобто першочергово акцент робиться лише на цінову політику, не враховується існуючий досвід, стабільність діяльності підприємства, її технічний та науковий потенціал. З метою створення належних послуг зі сторони ДП «УкрНДНЦ» необхідне розширення тендерних вимог, щоб врахо-

РЕЙКОВИЙ РУХОМИЙ СКЛАД

вувалася кваліфікація заявника та вартість робіт була не головним, а одним із критеріїв.

Висновки.

Таким чином, можна стверджувати, що подовження терміну чинності ГОСТ до 1992 року, встановлення перехідного періоду для гармонізованого національного стандарту, спрощення взаємодії між ДП «УкрНДНЦ» та технічними комітетами, впровадження єдиної загальнодоступної електронної програми, розширення тендерних вимог ДП «УкрНДНЦ» є невід'ємною частиною процесу впровадження європейських нормативних документів як національних в Україні.

Використання запропонованих шляхів вирішення дало б змогу зацікавленим сторонам без зайвих внутрішніх бар'єрів впроваджувати нові вимоги, поступово пристосовувати під них свою діяльність, об'єктивно моніторити ситуацію без додаткових витрат часу та коштів, а також підвищити якість своїх товарів, заздалегідь планувати дії, залишатися конкурентоспроможними та орієнтованими на європейський ринок.

Тому, гармонізація українських національних стандартів з європейськими потребує не тільки нагального вирішення, але й об'єднання зусиль спеціалістів різних рівнів та галузей промисловості, оперативного реагування на введення нових вимог. Адже документи ЄС висвітлюють лише необхідні дії для створення єдиного простору, але не встановлюють конкретного механізму, уряд України самостійно приймає рішення у цьому напрямку. Впровадження європейських нормативних документів дасть змогу українським виробникам продукції вийти безперешкодно на європейський ринок, при цьому буде створена зона вільної торгівлі та збільшиться експорт вітчизняних товарів.

ЛІТЕРАТУРА

1. УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011
2. НАКАЗ 14.12.2015 № 188 Про скасування міждержавних стандартів в Україні, що розроблені до 1992 року. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу. https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v_0188774-15
3. РЕГЛАМЕНТ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ І РАДИ (ЄС) № 765/2008 від 9 липня 2008 року про встановлення вимог до акредитації та ринкового нагляду, пов'язаних з реалізацією продуктів, та про скасування Регламенту (ЄС) № 339/93. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_938/ed20140627/stru
4. РІШЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ І РАДИ № 768/2008/ЄС від 9 липня 2008 року про спільні рамки для реалізації продуктів та про скасування Рішення Ради 93/465/ЄЕС. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b42
5. ЗАКОН УКРАЇНИ Про публічні закупівлі.- [Електронний ресурс]. - Режим доступу. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19>